

Fagfellevurdert

Skolens evne til å ivareta krenkede lærere

Psykologi i kommunen nr. 6 2020

Foto: Mostphotos.com

Av: Børge Skåland og Jostein Kleiveland

Børge Skåland og Jostein Kleiveland

Publisert: 15.12.2020

OM FORFATTERNE

Børge Skåland er ansatt ved OsloMet-Storbyuniversitetet og i en 20 % stilling ved Nord Universitet. Han har en PhD med tema vold og krenkelser mot lærere fra NTNU 2016 og har publisert flere fag- og vitenskapelige artikler tidligere om emnet, og to podkaster (Skåland & Grydeland, 2019; Skåland & Lomsdalen, 2020). Den første podkasten på 19 minutter er publisert av Kompetansesenter for Yrkesfag på OsloMet Universitetet. Den drøfter hvordan lærere som er utsatt for vold mangler støtte og at yrkesfaglærere, hvor elever har tilgang til redskap, er ekstra utsatt. Den andre podkasten er i

serien 'Lektor Lomsdalens innfall', hvor et intervju på 34 minutter har læreres subjektive opplevelse av vold i fokus.

Jostein Kleiveland er pensjonert førsteamanuensis fra Høgskolen i Oslo og Akershus (nå OsloMet) og har PhD i pedagogikk og ledelse fra University of California Santa Barbara. Han har publisert bøker og artikler om ledelse og pedagogikk.

Bakgrunnen for denne artikkelen er økende dokumentasjon av og fokus på læreres utsatthet for vold fra elever. Det synes som om det ikke skjer nok i praksis for å kunne støtte lærere som blir voldsutsatt. Problemsstillingen vi vil besvare er, hvordan lærere ivaretas etter voldsepisoder. I denne artikkelen vil vi presentere fire lærere som alle har blitt utsatt for vold og krenkelser. Dokumentanalyse ut fra en nyere mastergrad (Udnes, 2020) og fra ulike avisartikler (Lerø, 2020; Mejlænder, 2017, 2019; Sørbrø, 2020a, 2020b) er grunnlaget for presentasjon av fire eksempler på lærere som er blitt voldsutsatt i undervisningssituasjoner. Dokumentanalysen indikerer at lærerne blir stående alene når de blir rammet av vold. Resultatet fra denne studien bør få betydning for en større vektlegging av hvordan læreres helse og trivsel kan ivaretas når vold fra elever rammer dem.

Introduksjon

Det har i de senere år vært mye i media om lærere som har vært utsatt for vold. Lærere som utsettes for vold, trussel om vold og krenkes på måter som faller inn under voldsbegrepet, omtales med visse mellomrom i norske aviser, radio og fjernsyn. I tillegg er det flere nyere kartleggingsundersøkelser som indikerer at læreres arbeidssituasjon forverres (Eidset, 2018; Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø - NOA, 2018; Utdanningsforbundet Rogaland, 2018, s. 33; Wærø, Dahl & Kilskar, 2019). Dessverre er førskolelærerens situasjon kommet lite frem selv om vi vet at det er de yngste barna som utøver mest fysisk vold, ifølge de samme undersøkelsene. Flere kursdeltakere på kurs i regi av Utdanningsforbundet har overfor kursholder og førsteforfatter berettet hvordan de vegrer seg for å betegne spark, biting, slag og ukvemsord fra barn i førskolealder som vold. Dette kan gjøre det vanskelig å bearbeide de følelsesuttrykk som rammer dem etter slike krenkelser. Vold og trusler fra barn og elever kan få store konsekvenser for læreres helse og trivsel. Følgene kommer frem både i form av subjektivt opplevde konsekvenser av krenkelse slik som søvnvansker, unngåelsesatferd, selvanklage, angst og som fysiske konkrete skader i form av whiplashskade, ribbensbrudd etter spark og andre fysiske kroppsskader (Skåland, 2016c; Udnes, 2020). Begrepene vold, trusler og krenkelser vil bli brukt om hverandre, hvor sistnevnte mest har fokus på opplevelse og konsekvenser av vold/trusler. Denne artikkelen vil ta opp hvordan krenkede pedagoger ivaretas, eller kan ivaretas i skolen som organisasjon, og foreslå mulige tiltak som kan styrke lærernes trygghet og trivsel i skolehverdagen.

I Norge er det skrevet masteroppgave (Udnes, 2020), PhD avhandling (Skåland, 2016a) og tema har vært drøftet på en rekke ulike kurs både i regi av fagforeninger og skoleeiere. Likevel kommer det frem at lite endres på lærernes arbeidsplass, selv om ny kunnskap kommer frem og lovene (Arbeidsmiljøloven, 2005, § 4) for hva som må være på plass, er der. Det vises til 93 tilsyn som Arbeidstilsynet har gjennomført i Østfold og Akershus i 2018 hvor 9 av 10 skoler ble bedt om å jobbe bedre med å kartlegge farer og risiko knyttet til vold og trusler (Arbeidstilsynet, 2019, avs. 1,3). Arbeidstilsynet slår fast at skolene jobber for tilfeldig med kartlegging og rutiner og at mange skoler ikke melder fra om voldshendelser. I notatet fra Arbeidstilsynet gir direktør Vollheim uttrykk for at det ikke er indikasjoner på at det står bedre til andre steder i landet. Det innebærer altså at 90 % av norske skoler må arbeide mer systematisk rundt vold i skolen. Direktør Vollheim i Arbeidstilsynet konstaterer at bedring trengs rundt opplæring og øvelse, kartlegging og risikovurdering, tiltak og oppfølging av voldshendelser etter skjerpende regler som gjelder fra 2017.

I denne artikkelen presenteres fire nyere norske undersøkelser om vold fra elever mot lærere og fire historier fra skriftlige kilder om voldsrammede lærere, to fra grunnskole og to fra videregående skole. Med utgangspunkt i de fire undersøkelsene og de fire eksemplene på voldsrammede lærere, antyder vi med støtte i faglitteratur, hvordan skolen bedre skal håndtere vold og ikke minst trygge voldsrammede lærere. Søkelyset settes på ledelsen, kollegaer, rutiner og intern eller ekstern ressursperson, eksempelvis den pedagogisk-psykologiske tjenesten. Vi finner fire sentrale aktører for å ta hånd om lærer etter voldshandlinger som medfører mulig tap av selvtilit, trygghet og trivsel, nemlig kollegaene, lederen, 'kollegastøtten' og systemet/rutinene.

Vi vil først ta utgangspunkt i nyere kartleggingsundersøkelser, deretter presentere fire lærerkaasus. Deretter ser vi på lover og forskrifter som danner grunnlag for et søkelys på skolens system og planer. Til slutt vil vi drøfte behovet for kollegastøtte, en funksjon som er hentet fra politiet og lastebilbransjen. Politiet (Politidirektoratet, 2020, s. 207) har ordningen KSO-Kollegastøtteordning som gir hjelp til polititjenestemenn som har vært involvert i vanskelige episoder i sin tjeneste. På tilsvarende har lastebileierforbundet (NFL-Norges lastebileierforbund, u.å.) opprettet en tjeneste kalt kollegastøtte hvor en gruppe på 40-50 frivillige er gitt grunnopplæring og jevnlig faglig oppdatering til bruk når trafikkulykker oppstår eller trusleepisoder har skjedd. Begge bransjene har tatt innover seg at yrkesutøverne kan ha behov for støtte fra kolleger etter vonde opplevelser. Vi finner at lærere ikke har tilsvarende tilbud. Vi foreslår opprettelse av en tilsvarende ordning for lærere med en valgt kollega i personalet som har til oppgave å fange opp, og en person, lærere kan henvende seg til når de sliter med ettervirkninger etter krenkelser fra elever.

Sintef – undersøkelse om vold mot lærere i Trondheim og Malvik kommune

Introduksjon

Undersøkelsen har som formål å øke kunnskap og åpenhet omkring vold mot lærere og ble gjennomført i Malvik og Trondheim kommuner (Wærø, Dahl & Kilskar, 2019). Foruten de to kommunene, støttet også Regionalt Forskningsfond Midt-Norge og Utdanningsforbundet prosjektet. Undersøkelsen har 881 respondenter og dekker kun grunnskolen i de to kommunene. Undersøkelsen inkluderer stillingskategoriene miljøarbeider, miljøterapeut, assistent, administrativ stilling og annen stilling i tillegg til lærere og skoleledelse. Dette finner vi er en styrke med kartleggingen, da vold fra elever ikke bare er begrenset til lærere, men til alle ansatte i skolen.

Omfanget av vold kommer frem på bakgrunn av om de har vært utsatt eller truet med vold de 12 siste måneder. Av de som svarte i Trondheim (n=717) var 56 % utsatt for vold de forutgående 12 månedene (s. 14). Tilsvarende for Malvik kommune (n=128) var 52 % (s.26).

Lærere blir mer utsatt for vold fra yngre elever enn eldre. Ansatte med minst utdanning og minst erfaring er mest utsatt og dermed mest avhengig av støtte og rutiner som ivaretar dem. Nedenfor vil vi se på hvordan ulike funksjoner ivaretar voldsutsatte lærere.

Ledelsen

Wærø et al. har spurt ansatte hva de tror ledelsen vil gjøre dersom de blir utsatt for vold. 65 % svarer de er trygge på at de kommer til å bli godt ivaretatt av ledelsen umiddelbart etter hendelsen (2019, s. 23). En svakhet er at undersøkelsen ikke etterspør erfaringer fra hvordan skoleansatte er blitt ivaretatt. Videre er 38 % trygge på at volds- og trusselhendelser kan snakkes åpent om med skoleledelsen (s. 25). Som vist til ovenfor, er dette noe de tror, men ikke har erfart. Undersøkelsen fra Trøndelag hvor lærere tror ledelsen vil ta godt vare på dem, finner ikke alltid støtte for at det nødvendigvis vil skje i annet materiale. I en nylig masteroppgave, også fra Trøndelag (Udnes, 2020), er to voldsutsatte lærere dybdeintervjuet. Den ene læreren erfarte at ledelsen, etter en alvorlig hendelse, ikke var interessert i lærerens reaksjoner og erfaringer. De hadde ikke tid å lytte og fulgte i

ettertid aldri opp med å spørre hvordan det var gått med den voldsrammede læreren. Tidligere intervjuer av 14 lærerne i en PhD-avhandling fant at et mindretall av lærere opplevde å bli ivaretatt av ledelsen etter hendelser med alvorlig vold (Skåland, 2016a).

Rutiner og system

Sintef-undersøkelsen spør om skolen har gode rutiner i å forebygge vold, og sted hvor man kan henvende seg. Respondentene svarer at rutiner og retningslinjer for forebygging og ivaretagelse mangler helt eller delvis. Et mindretall finner at de har fått tilstrekkelig opplæring i håndtering av truende situasjoner og til å «håndtere situasjoner med elever som kan utvikle seg til vold» (Wærø et al., 2019, s. 23).

Kollegaer

Sintef-undersøkelsen spør om de er trygge på at kollegaer vil støtte dem ved voldsepisoder. Av respondentene oppgir 78,5 % av ansatte at de er trygge på at kollegaer vil støtte dem i bearbeidelsen av deres erfaringer etter episoder (Wærø et al., 2019). En svakhet med undersøkelsen er at forfatterne ikke etterspør erfaringer fra voldsutsatte lærere om de mottok den støtten fra kollegaene de forventet. Erfaringer fra 14 intervjuede lærere i Skålands PhD-avhandling (2016a) viste det motsatte. Voldsutsatte lærere som Skåland intervjuet (2016a) uttrykker at det vanskelig for kollegaer å oppfatte alvoret i overgrepet fra elevene. I stedet erfarer noen voldsrammede lærere at kollegaer fjerner seg fra dem. Tidligere forskning finner, med basis i intervjuer, at noen kollegaer kunne uttrykke falsk eller hyklersk støtte, mens de bak ryggen hoverte (Skåland, 2016b). Lærernes trygghet for å bli ivaretatt av kolleger, kan derfor føre til skuffelse, slik som flere voldsutsatte lærere uttalte seg om i PhD-studien (Skåland, 2016a).

Rapportering og rutiner

Sintef-rapporten viser at et viktig instrument i systematisk arbeid rundt vold og trusler er et rapporteringssystem for registrering av vold og trusler for alle ansatte. En tredjedel, 30 %, mener de har fått tilstrekkelig opplæring i bruk av rapporteringssystemet (Wærø et al., 2019, s. 24). En tredjedel, 33 %, er usikre på hvilke situasjoner som skal rapporteres (s. 24). Over halvparten av skoleansatte sier at de vil rapportere volds- og trusselhendelser (s. 24).

Konsekvenser

Sentralt i Sintefs undersøkelse er konsekvenser for lærere utsatt for vold og trusler. I Trondheim, hvor en majoritet av lærerne hadde opplevd vold (n=404), opplevde 41,6 % ingen fysiske eller psykiske konsekvenser etter overgrepet, mens 15,3 % opplevde utrygghet på jobb, 13,4 % mistrives på jobb, 10,4 % fikk fysiske plager mens 8,4 % fikk psykiske plager (Wærø et al., 2019, s. 18).

Oppsummert, indikerer undersøkelsen i Trøndelag at å bli utsatt for trusler og vold i skolen, får store konsekvenser for ansatte. Det er tydelig behov for å øke innsatsen og kompetansen for å ivareta voldsramma skoleansatte. En svakhet med undersøkelsen er at den spør om hva du tror vil skje, men avdekker ikke realitetene.

Undervisningsforbundets undersøkelse om lærere i norsk grunnskole

Introduksjon

Utdanningsforbundets nasjonale undersøkelse om vold mot lærere (Eidset, 2018) har ca. samme omfang som Sintefs undersøkelse fra Trøndelag, med 819 informanter hvor medlemmer i fagforeningen i Norge er spurt. I undersøkelsen oppgir 29 % (s. 10) av lærerne at de har blitt truet eller trakassert de siste 12 måneder. Interessant er at undersøkelsen også inkluderer foreldre som truer/trakasserer lærere. I 12 % av tilfellene er det foreldre som er voldsutøvere (s. 11). Av lærerne i undersøkelsen svarer 19 % at de har vært utsatt for vold de siste 12 månedene. Når svarene deles inn etter skoletrinn, finner vi store forskjeller. 35 % av barneskolelærerne oppgir å ha vært utsatt for

fysisk vold sist år, mens tilsvarende tall for ungdomsskolen er 7 % og for lærere i videregående skole er 1 % (s. 14). Flertallet, 58 % av lærerne, oppgir at de trenger opplæring i å håndtere voldstilfeller (s. 18). På spørsmål om voldsutsatte lærere fikk hjelp i ettertid til å bearbeide opplevelsen, svarte 29 % positivt, mens 48 % av lærere sier at de ikke, eller i mindre grad, fikk hjelp (s. 20). I undersøkelsen skilles mellom lærere i tre skoleslag, hvor 42 % i barneskolen fikk hjelp, 37 % i ungdomsskolen, mens 20 % i videregående skole mottok hjelp til bearbeiding.

Ledelsen

Av mindretallet (n=226) som oppgir at de fikk hjelp til bearbeiding, oppgir 46 % at ledelsen stilte opp for dem (s. 21).

Kollegaer

Av mindretallet (n=226) som oppgir at de fikk hjelp til bearbeiding, oppgir 84 % at kollegaer ga hjelp til å håndtere voldsepisoden i ettertid (s. 21).

Ressurspersoner og verneombud

Av mindretallet (n=226) som oppgir at de fikk hjelp til bearbeiding, oppgir 12 % at verneombudet støttet dem, mens kun 2 % hadde mottatt kvalifisert hjelp fra psykolog eller helsepersonell (s. 21). Oppsummert

Interessant i denne undersøkelsen er at over 8 av 10 voldsutsatte lærere som fikk hjelp til bearbeiding, har kollegaer nesten dobbel så sentral rolle som ledelsen, 84 % mot 46 %. Videre er det påfallende at kun 2 % av de voldsrammede lærerne som fikk hjelp, hadde fått dette via kvalifisert helsepersonell. At mindre enn halvparten så mange lærere i videregående som i barneskolen oppgir de fikk god nok hjelp, kan tyde på en tabubelagt kultur i videregående skole.

Rogaland Undervisningsforbunds undersøkelse av vold mot lærere på småskoletrinnet

Introduksjon

Undersøkelsen dekker tre områder i Rogaland, nord, midt og sørregionene, hvor kun lærere i småtrinnet, 1.-4. trinn, er spurt (Utdanningsforbundet Rogaland, 2018). Antall respondenter (n=750) er på størrelse med den nasjonale undersøkelsen fra Utdanningsforbundet og Sintefs undersøkelse fra Trøndelag. Svarprosenten er 50 %. Av lærerne i Rogaland, har 43 % (n=320) opplevd å bli krenket de siste 12 månedene av elev, (Utdanningsforbundet Rogaland, 2018, spørsmål 8). I likhet med undersøkelsen fra Utdanningsforbundet nasjonalt, er kun medlemmer i fagforeningen spurt.

Støtte av ledelsen

Av lærere som hadde opplevd krenkelse fra elev, hadde 54 % (n=172), ikke opplevd veiledning og oppfølging fra sin leder. Disse tallene er ulik Sintefs tall i Trøndelag hvor 65 %, forventet at de umiddelbart etter en voldsepisode kom til å bli ivaretatt av sin ledelse. Her identifiseres en forskjell på hvordan lærere i Trøndelag håper de vil ivaretas, og det lærere i en annen region, Rogaland, erfarte. Oppsummert betyr dette at det er behov for en bevisstgjøring og opplæring av lærere innen hver region, kommune og skole for hvordan lærere og ledelse skal håndtere vold og trusler. Dette understrekes også av Arbeidstilsynet (2019).

Gode nok rutiner og opplæring?

I undersøkelsen i Rogaland oppgir 154 av 750 lærere at skolene har strukturprogram for voldsforebygging for både lærer og ledelse. Undersøkelsen sier ikke noe spesifikt omkring tiltak eller rutiner for å ivareta voldsutsatt eller truet lærer.

STAMI / NOA-undersøkelsen om arbeidsmiljø i Norge (2018)

Introduksjon

Undersøkelsen fra STAMI / NOA undersøker arbeidsmiljøet til de største yrkesgruppene i Norge,

hvorav undervisning utgjør én av dem (s. 243) Undersøkelsen finner at grunnskolelærere kommer på femteplass over de 17 yrkesgruppene som opplever vold og trusler, med barnehagelærere på sjette plass. Oversikten er basert på levekårsundersøkelsen av Statistisk sentralbyrå hvor utvalgte personer er spurt om en rekke forhold knyttet til arbeidsmiljøet blant annet utsatthet for vold og trusler de siste 12 månedene. Det sentrale med oversikten er at lærere og førskolelærere tilhører majoriteten av yrkesgrupper som er spesielt utsatt og som gjør det nødvendig med spesielt søkelys på utfordringer som finnes i skole og barnehage. Videre viser undersøkelsen av yrkesgruppen grunnskolelærere er på femteplass som rapporterer om høye emosjonelle krav (Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø - NOA, 2018, s. 67).

Ledelsen

STAMI / NOA-undersøkelsen spør ikke spesifikt om ledelsen støtter når det gjelder vold og trusler, men mer generelt om du får støtte dersom du trenger det, om arbeidet verdsettes av nærmeste sjef (s.74). Førskolelærere og grunnskolelærere opplever liten støtte fra ledelsen. Den dårlige plasseringen i undersøkelsen samsvarer med tidligere funn av 14 lærere, hvor de fleste krenkede lærerne påpekte manglende støtte fra sine ledere (Skåland, 2016a).

Rutiner og opplæring

Under dette punktet er spørsmålet om de opplever et verneombud som fungerer godt. Av 47 yrker, opplever både førskolelærere, og grunnskolelærere at verneombudet fungerer dårlig (s. 156).

Presentasjon av fire voldsutsatte lærere

Beskrivelsen omfatter to lærere i videregående skole og to lærere i barneskolen utsatt for elevkrenkelser. Erfaringer fra de to første er beskrevet i en nylig publiserte masteroppgaven om vold i skolen (Udnes, 2020). De to siste baserer seg på NRK-nettartikler, avisartikler og domsavsigelser.

Anette

Anette ble utsatt for vold av en elev på mellomtrinnet. Hun ble i basketaket kastet bakover mot kanten av en dør og fikk whiplashskade. Liknende voldsepisode skjedde også en annen dag.

Ledelsen

Anette meldte fra til lederen etter første episode, men det var «ingenting som skjedde» og skolen hadde ingen rutiner for å håndtere voldsepisoden. Etter andre episode, som skjedde like før en helg, beskriver hun at hun fikk en 'Melt Down' på jobb, og gråtende stormet inn på avdelingsmøte og sier hun må snakke med dem som var til stede. Reaksjonen hun får fra lederen var at de ikke hadde tid. Hun reagerte med å brette opp buksene med glidelås på begge sider og viste frem blåmerker på leggene. «Da først skjønnte dem alvorret», uttrykker hun (Udnes, 2020, s. 26). Anette gir råd til ledelsen at de ikke må gi opp å hjelpe voldsutsatte lærere, selv om lærere som er voldsutsatte avviser tilbud om hjelp til å begynne med.

Kollegaer

Mange kollegaer spurte henne etterpå hvordan det gikk, og hun hadde svart at 'det går bra'. Imidlertid gikk det ikke bra, men hun sier videre at hun ønsket ikke å bry noen (s. 27). I dette forstår vi at hun sier noe, men mener det motsatte. Det viser at det blir vanskelig for kollegaer å vite hvordan de skal forholde seg, forstå og hjelpe den voldsutsatte læreren. Da hun kom tilbake på jobb slet hun mye til å begynne med. Hun beskriver hvordan hennes kollegaer i denne perioden stilte opp for henne ved å varsle ledelsen igjen og igjen om at hun trengte hjelp. Dette indikerer at ledelsen ikke tok helt innover seg og forstod hvordan Anette slet med å komme tilbake på jobb (s. 28).

Rutiner og opplæring

Anette finner registreringssystemet for vold fryktelig tungvint, slik at de ender med å unnlate å

melde avvik i forhold til vold. Det kommer frem at skolen hadde noen rutiner på plass gjennom at rektor ba henne kontakte bedriftshelsetjenesten. Han lurte på om ikke hun selv kan ringe. Rutiner er én ting, men her demonstreres manglende oppfølging og støtte fra ledelsen.

Kollegastøtte/ressursperson

Anette ble henvist til psykolog som hjalp henne videre gjennom å stille gode spørsmål og la henne få snakke. Hun beskriver at psykologen møtte henne på «den riktige måten». Hun unnskylder rektors manglende oppfølging og sier at han har «så mange roller». Anette sier at hun har behov for en person som er der bare for henne. Slik vi tolker dette, innebærer det at denne personen også kunne vært en annen ressursperson enn ledere og psykolog, som f.eks. kollegastøtte.

Dagny

Skolen hvor Dagny arbeider ligger i et område med lav sosioøkonomisk status. Vi vet fra internasjonal forskning, (Astor & Benbenishty, 2019) at skoler lokalisert i depriverte boområder, er spesielt utsatt for voldsproblematikk. Denne læreren søker seg bevisst til arbeid med de mest utfordrende elevene, og uttrykker at hun lett kjeder seg når klassene og elevene blir 'for snille'. Hun har registrert 12 voldsepisoder over en periode på ett og et halvt år.

Ledelsen

Dagny understreker betydningen av støtten hun har fått av rektor, han er «viktig speilingsperson for læreren til å sortere påkjenningen gjennom å stille «veldig gode spørsmål» (Udnes, 2020, s. 48). Hun opplever at rektor ivaretar henne (s. 30). Dagny opplever at hun og rektor har genuine møter som gir læring og utvikling til å håndtere voldssituasjoner fra elever. Sitatet som følger indikerer hvordan rektors måte å lede og veilede erfares av Dagny, «Jeg har følt meg ivaretatt, jeg forventer å bli ivaretatt,...» (s. 48).

Kollegaer

Dagny roser sine kollegaer. Hun beskriver hvordan hun har inngått avtale med en mannlig kollega hun kan kontakte når det blir for heftig. Han kommer da og står i nærheten uten å gripe inn, i en rolle som hun beskriver som «taus støtte» (s. 30). Samme rolle har også rektor som hun kan ringe til og som så kommer til stedet. I motsetning til hva Anette opplevde, forstår vi at denne rektoren kommer når han kontaktes, og ikke unnskylder seg med at han sitter i møte eller ikke har tid.

Betydningen av kollegastøtte er spesielt tydelig hos Dagny. Hun beskriver én av dem som «gullkollega», (s. 31, 33) og føyer til at de øver mye sammen for å kunne håndtere situasjoner som oppstår, og at de kan støtte hverandre i ettertid. I forhold til gullkollegaen beskriver hun hvordan de både kan le sammen og felle tårer. Gullkollegaen fremstår som et forbilde i Udnes sin masteroppgave. Kollegaen beskrives også som «nærkollegaen» i teksten (s. 31). Videre beskriver hun at samarbeidet med kollegaen gjør henne sterk (s. 32). Denne kollegaen spiller en sentral rolle gjennom både forberedelse (de øver sammen på avvergingsgrep) og som direkte støtte under handlingene. I tillegg er kollegaen en person Dagny kan avreagere sammen med, le sammen og oppleve å komme til hektene igjen sammen med etter voldshendelser. 'Gullkollegaen' kan peke på sentrale væremåter for å kunne være den kollegaen som voldsrammede lærere savner.

Dagny reiser en utfordring i forhold til kollegasamarbeid ved at andre kollegaer ikke samarbeider optimalt rundt eleven. Hun nevner spesielt avtale om hvordan lærere skal unngå å gripe inn når episoder skjer i friminutt (s. 32). Dette kan tolkes som at avtaler rundt eleven ikke er kommunisert godt nok til kollegiet.

Struktur

Hun roser den strukturen de har i kommunen for bearbeiding av voldsepisoder og mener de fremstår

som en spydspiss i kommunen på dette området. «Vi har så gode rutiner. Vi har så flott struktur», uttrykker hun (s. 28). Videre har hun blitt kurset i holdegrep og i lovverk, noe som gjør at hun opplever ekstra trygghet når utfordrende situasjoner oppstår.

Det paradoksale ved dette tilfellet, er at selv om hun sier de har god struktur på håndtering av vold, kommer hun med et viktig budskap og sier at når ikke planer og rutiner drøftes jevnlig, blir de glemt og ikke brukt når voldsepisoder skjer. «Når man ikke tar det opp, så blir det jo glemt. Det er synd for det var veldig konkret.», sier hun (s. 33). Hun beskriver seg som «en spesialist» i å skrive avviksmeldinger og understreker hvor viktig det er for å synliggjøre vold (s. 33).

Marit

Marit underviser i videregående skole. Hun går ofte i skjørt. I en time bøyer hun seg over pulten for å se nøyere på en arbeidsoppgave som en elev holder på med. Samtidig strekker en elev, som sitter like bak henne, ut mobiltelefonen og filmer under skjørtet hennes. Umiddelbart etter sender han filmsnuttene til 19 venner, noen av dem medelever i klasserommet. Det hørtes raskt latter, uten at læreren skjønner hvorfor. I tillegg filmer en medelev hendelsen, og begge filmsnittene legges ut på nettet. Det går en stund før Marit oppfatter hva som har skjedd, da eleven ikke har vært borti henne fysisk. Eleven var, på tidspunkt for filmingen, 18 år gammel. Først da andre lærere ble gjort oppmerksom av elever som hadde mottatt filmsnittene, ble hun informert om det inntrufne (Sørbø, 2020b).

I tiden etterpå ble hun sykemeldt, sluttet i lange perioder å bruke skjørt og opplevde sterkt ubehag med tanke på at mange hadde sett hva elevene hadde forevige av det som tilhørte hennes private sfære.

Ledelsen

Det kommer frem fra to artikler i NRK om saken at ledelsen var handlingslammet og ikke visste hvordan de skulle håndtere krenkelsen mot læreren (Sørbø, 2020a, 2020b). Ledelsen henvendte seg til fylkeskommunen for råd. Rådet fra arbeidsgiver var å gi eleven én karakter ned i oppførsel og én dags utvisning. Dette syntes hun ikke var nok. Hun hadde forventet at ledelsen ville engasjere seg og støtte henne i å anmelde krenkelsen. Hun valgte å anmelde eleven, som ble ilagt en bot. Eleven nektet boten og det endte i rettsak. Resultatet ble en høynet bot og inndragning av elevens mobiltelefon. I rettsaken fikk hun direkte spørsmål fra sin bistandsadvokat om hun hadde opplevd støtte fra ledelsen. Da svarte hun, «Ikke i overveiende grad, nei». Uttalelsen må kunne tolkes som anklage mot ledelsens håndtering. Hennes avdelingsleder sier i rettssaken mot eleven at «de står ved at de ikke politianmeldte» eleven (Sørbø, 2020a). Fylkeskommunen ved assisterende fylkesrådmann Tronstad forsvarte sin reaksjonsmåte og til NRK sier han at han mener fortsatt at reaksjon på den alvorlige krenkelsen med én dags utvisning og én karakter nedsatt i orden var «passelig». (Sørbø, 2020a). Da journalisten fra NRK spør om de som arbeidsgiver mener de har stilt opp tilstrekkelig for den krenkede læreren, svarer Tronstad «ja», og begrunner dette med at lærerens arbeidsgiver ga eleven «en reaksjon». Reaksjonen vil vi hevde er svært mild ut fra den dypfølte krenkelsen Marit opplevde, hvor hun uttrykker at hennes grunnleggende trygghet både som menneske og som fagperson ble tatt fra henne.

Kollegaer

Kollegaers rolle blir ikke nevnt i de to artiklene. Det eneste som står, er at de gjorde henne oppmerksom på filmsnittene som sirkulerte. Om det var noen form for kontakt fra dem under sykdomsperioden, eller om hun opplevde støtte da hun kom tilbake etter sykemelding, fremgår ikke av NRK-artiklene.

Rutiner og struktur

Skolen hadde ingen klar strategi for hvordan de skulle håndtere vold og krenkelser mot lærere. I stedet bruker de det som en unnskyldning at det er første gang de er borti en slik sak. Heldigvis viser også retten til at slike saker er sjeldne. Men det forhindrer ikke skolene og skoleeierne fra å utarbeide eller anvende eksisterende beredskapsplaner som berører ulike former for krenkelser og vold skoleansatte kan være utsatt for.

Clemens Saers

I motsetning til de tre foregående lærerne, velger vi å oppgi lærerens fulle navn. Hendelsen, og de etterfølgende rettssakene har blitt omtalt både i aviser, domsdokumenter, NRK og lærerens egen nettside (Borgarting Lagmannsrett 02. desember, 2019; Gedde-Dahl, 2020; Mejlænder, 2017, 2019; Myklebust, 2017; Oslo Tingrett 13. april, 2018; Saers, u.å.; Vestreng, 2020) . Disse kildene er datagrunnlaget for denne delen. Clemens Saers ble angrepet i en skoletime på Oslo Handelsgymnasium våren 2014 av elever som forsøkte å trenge seg inn i klasserommet under påskudd av at en elev skyldte penger. Én elev tok tak i, dro mot seg og vred rundt lærerens strupehode da Saers fysisk forsøkte å stoppe inntrengeren. Denne eleven var kjent av ledelsen og noen få lærere som farlig aggressiv, og vektere var en periode leid inn for passe på at eleven ikke utøvde vold. Clemens Saers var ikke blitt informert om elevens farepotensiale. Strupegrepet sperret for blodtilførsel, noe som medførte at han fikk sjokk. Angrepet medførte 2,5 års sykemelding og ødelagt strupehode og stemmebånd, i tillegg til posttraumatisk stresslidelse, (PTSD). I tingrettsdommen kritiserer dommeren skolens ledelse for å ha gått for langt i å beskytte elevens rett til taushet fremfor lærers rett til et trygt og sikkert arbeidsmiljø (Oslo Tingrett 13. april, 2018). Kritikken mot ledelsen gjentas i lagmannsdommen året etter (Borgarting Lagmannsrett 02. desember, 2019).

Ledelsen

Clemens Saers opplevde at ledelsen ikke stilte opp for ham etter hendelsen. De tok ikke kontakt med ham under den lange sykemeldingen. Motsatt erfarte han at ledere på flere nivå aktivt angrep og distanserte seg fra ham. Han måtte selv be om psykologisk hjelp i ettertid og opplevde å bli tillagt skylden for det inntrufne.

Kollegaer

Clemens Saers opplevde at kollegaer ga ham skylden for det som var skjedd. Interne rykter antydte at han selv var skyld i angrepet og han beskriver hvordan han ble behandlet som «spedalsk» (avs. 8, Vestreng, 2020). En kollega som representerte lærerne hevdet overfor hovedverneombudet i Oslo under tilsyn med skolen at Clemens Saers burde handlet annerledes da elevene forsøkte å trenge seg inn. En av kollegaene anklaget ham for å ha ødelagt renommeet til deres arbeidsplass. I stedet for støtte, ble han kritisert og sier selv, «demonisert» (personlig kommunikasjon, 9.september 2020).

Rutiner og opplæring

I rettsdokumentene og fra oppslag i aviser og deltakelse i radioprogrammet NRK-Ekko vist til ovenfor, fremkommer det at rutiner for å både forebygge, avverge og i ettertid ivareta voldsutsatt lærer ikke var ivaretatt. I retten hevdet representant fra arbeidsgiver at Clemens Saers i likhet med alle lærere i Oslo-skolen hadde siden 2003 fått opplæring i håndtering av vold (Borgarting Lagmannsrett 02. desember, 2019). Dette ble bestridt i retten av hovedverneombud Einar Osnes og Clemens Saers. Med 46 år i norsk skole, mente han aldri å ha mottatt slik opplæring. Skolen hadde rutiner for å sende blomster til sykemeldte lærere etter en gitt periode, uten at dette skjedde under to og et halvt års sykemelding.

Ressurspersoner

Clemens Saers oppsøkte selv ekstern psykolog. Han uttrykker (personlig kommunikasjon 3. mai 2020) at uten denne bearbeidingen, ville han ikke klart seg. Han mente at kontakt med psykolog var helt avgjørende for ham for å komme seg gjennom den harde påkjenningen det grove voldsangrepet med påfølgende rettssaker og opplevd utfrysning hadde medført.

Etterspill

Angrepet fra eleven mot Clemens Saers førte til fire rettsaker, tingrett og lagmannsrett, hvor de to første berørte elevens lovbrudd med å angripe en offentlig ansatt. Eleven ble i Borgarting lagmannsrett dømt til 60 dagers ubetinget fengsel og 120 timers samfunnsstraff (Borgarting Lagmannsrett 14. april, 2016). Eleven er også dømt til å betale læreren voldserstatning, som fire og et halvt år etter angrepet fremdeles ikke er betalt. Deretter anmeldte Clemens Saers sin arbeidsgiver Oslo kommune ved ordfører for ikke å ha sørget for sikkert og trygt arbeidsmiljø. I rettskjennelsene ble skolen og arbeidsgiver kritisert, men begge dommene slår fast at svikten ikke var grov nok til at arbeidsgiver er ansvarlig (Borgarting Lagmannsrett 02. desember, 2019; Oslo Tingrett 13. april, 2018).

Sammenfatning og konklusjon

Ut fra opplysningene presentert ovenfor, kommer betydningen av at ledelsen engasjerer seg og derved gjenoppretter lærerens verdighet og myndighet. Dette kan gjøres ved å sette av tid til å snakke med den ansatte, og informere kollegaer om det som har skjedd og oppmuntre dem å støtte den voldsutsatte lærer. Eksemplet fra Dagny overfor viser leders betydning. Vi finner at det motsatte kan skje hvor kollegaer tar avstand fra, og legger skylden på den utsatte, eksemplifisert ved Clemens Saers. Det virker som om vold og trusler mot lærere er tabu i skolekulturen. Søftestad (2018) beskriver hvordan kultur opprettholdes ved forakt (s. 58). En uttalelse fra voldsutsatt lærer, kan være et eksempel. Etter først å ha hevdet at vold mot lærere er noe som aldri sies høyt blant lærere, sier læreren at kollegene 'hoverer' over voldsutsatt lærer (Skåland, 2018). Torkildsen sier i sin bok at mange fagmiljø har "tabukultur satt i system" (2015, s. 123). I skolen finner vi at empati oftere går til elev som har utøvet vold, fremfor støtte til voldsutsatt lærer, som Anette og Marit fremviser. Kanskje enda mer vanlig er at skolen som organisasjon bagatelliserer det inntrufne. I eksemplet med Clemens Saers ble et alvorlig voldsangrep omtalt som 'en uheldig episode' og verneombud Einar Osnes uttalte i retten at ordet 'vold' ikke skulle brukes om vold i Oslo-skolen. Et annet forhold er opplevelse av skam og skyld. Eksemplet hvor Marit ble filmet under skjørtet, må føre til skam i gjeldende kultur og gjøre det vanskelig å gi nødvendig støtte, noe kommentarer fra fylkeskommune og ledelsen kan tyde på (Sørbø, 2020a, 2020b).

Når en lærer er utsatt for vold av en elev er dette en tragedie både for lærer og elev. Behandlingen av eleven skal vi ikke komme inn på her da lærer er i fokus. Læreren som blir utsatt for vold er svært sårbar og kan oppleve å miste all autoritet. Rett etter et overgrep trenger læreren å få utløp for følelser knyttet til hendelsen. Det vil si at læreren trenger å sette ord på hendelsen og egne følelser. Læreren har behov for en som kan lytte til hva hun/han har behov for å snakke om. Det må være en person som har lærernes tillit og som har evne til å lytte med empati slik at læreren føler at hun blir hørt, forstått og akseptert. Det må være en person som har tillit både hos kollegene og hos ledelsen. Denne personen må ha både evne til og kunnskaper om å lytte med empati. Vi kan kalle dette kollegastøtte. I andre organisasjoner som for eksempel politiet vist til ovenfor, har de institusjonalisert en slik person og gitt ham/henne en offisiell rolle. Det vil si at den læreren som er blitt krenket og alle andre lærere kunne vite hvem han/hun skal ta kontakt med for å sette ord på egen opplevelse. Da vet også kolleger og ledelsen at den krenkede læreren blir tatt vare på i dette stadiet av bearbeidingen.

Hva trenger den krenkede læreren støtte til? For det første å kjenne at han/hun blir tatt vare på og trodd. Han/hun må få anledning til å fortelle om hendelsen uten krav til struktur, eller sammenheng i det han/hun forteller.

Det neste steget er å hjelpe læreren å få struktur på hendelsen. For eksempel hva hendte, hvem sa hva når og sammenhenger.

Neste trinnet er å vurdere hva læreren, kollegene og ledelsen kan gjøre for å unngå lignende hendelser i framtiden. I denne fasen er det viktig å finne fram til hva den krenkede læreren trenger støtte til fra kollegaer, ledelsen og andre for å gjenopprette autoritet og empowerment til å kunne utføre læreroppgaven.

Til sist, prøve ut og evaluere endringer og nye tiltak etter en tid. Alle må bli informert om dette arbeidet og resultatet av dette. På denne måten blir det læring både for den enkelte, for grupper og for hele skoleorganisasjonen.

En forskningsartikkel fra England (Bolton & Laaser, 2020) drøfter betydningen av solidaritet i en skolekultur som er drevet av individuelle prestasjoner og individuell avlønning av lærere ut fra måloppnåelse. Forskerne konkluderer at vi må fremelske en kultur av solidaritetsøkonomi (economy of solidarity) hvor relasjonelle forpliktelser og omsorgsfulle relasjoner har som mål å få inn menneskelige aspekter (s. 69). En annen forskningsartikkel fra Israel viser til tre former for støtte som alle er viktige for lærere, nemlig kollegastøtte, terapeutisk støtte og rektorstøtte (Hamama, Ronen, Shachar & Rosenbaum, 2013, s. 734). Denne studien finner at kollegastøtte og terapeutisk støtte var de to viktigste former for støtte til krenkede lærere. Begge hadde avgjørende effekt på om læreren, til tross av elevkrenkelser, kunne oppleve personlig og profesjonell trygghet.

Dagnys beskrivelse av sin rektor og sin 'gullkollega' står som ideal for god ledelse og kollegastøtte ved hendelse av vold og trusler mot ansatte i skolen. Anette beskriver behovet for psykologisk hjelp fra en person som bare var der for henne, mens Dagny får frem at når det gjelder gode rutiner og planer, er skolen hennes et mønster for de andre i kommunen. Vår studie finner at en krenket lærer trenger fire viktige støttefaktorer når en utsettes for vold og trusler fra elever. Ledelse, kollegaer, psykologisk støtteapparat og gode rutiner og planer er nødvendig støtte for lærere til å gjenerobre sin verdighet når denne er truet.

Referanser

Arbeidsmiljøloven. (2005). Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62?q=arbeidsmiljøloven>

Arbeidstilsynet. (2019). Skolene må jobbe bedre med å forebygge vold og trusler. Hentet fra <https://www.arbeidstilsynet.no/nyheter/skolene-ma-jobbe-bedre-med-a-forebygge-vold-og-trusler/>

Astor, R. A. & Benbenishty, R. (2019). Bullying, school violence, and climate in evolving contexts: Culture, organization, and time. New York, NY: Oxford University Press.

Bolton, S. C. & Laaser, K. (2020). The Moral Economy of Solidarity: A Longitudinal Study of Special Needs Teachers. Work, Employment and Society, 34(1), 55-72. <https://doi.org/10.1177/0950017019871237>

Borgarting Lagmannsrett 14. april. (2016). Borgarting Lagmannsrett Gjelder spørsmål om det skal idømmes samfunnsstraff i stedet for ubetinget fengsel for vold og trusler

Borgarting Lagmannsrett 02. desember. (2019). Borgarting Lagmannsrett Gjelder krav om oppreisningserstatning

Eidset, I. (2018). Arbeidsmiljø og opplevelse av trusler, vold og trakassering: Undersøkelse blant Utdanningsforbundets medlemmer som er lærere i grunnskole og videregående skole grunnskolelærere: 5. mars – 24. april 2018.

Gedde-Dahl, M. (2020, 17. Januar). Læreren er alene. Morgenbladet. Hentet fra <https://morgenbladet.no/aktuelt/2020/01/laereren-er-alene-skriver-martin-gedde-dahl>

Hamama, L., Ronen, T., Shachar, K. & Rosenbaum, M. (2013). Links Between Stress, Positive and Negative Affect, and Life Satisfaction Among Teachers in Special Education Schools. Journal of Happiness Studies, 14(3), 731-751. <https://doi.org/10.1007/s10902-012-9352-4>

Lerø, M. (2020, 19. oktober). Læreren alle sviktet. Dagens Perspektiv. Hentet fra https://www.dagensperspektiv.no/leder/2020/laereren-alle-sviktet?utm_source=DP+Nyhetsbrev&utm_campaign=f6873ee91e-EMAIL_CAMPAIGN_2019_01_14_10_22_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_21eb089c55-f6873ee91e-69447645

Mejlænder, P. (2017, 21. september). Volden ingen snakker om. Morgenbladet, del Kommentar/Skole. Hentet fra <https://morgenbladet.no/ideer/2017/09/volden-ingen-snakker-om>

Mejlænder, P. (2019, 9. september). Skal voldsskadete lærere selv bære ansvaret. Dagsavisen. Hentet fra https://www.dagsavisen.no/debatt/voldsskadete-lerere-ma-selv-bere-ansvaret-1.1630355?fbclid=IwAR1_is9do-WLq0EPIFWnbmvLIbKkGSxKsaxvmJ-JwpWQLUL6aPi5n0v4X5w

Myklebust, M. (2017, 31. mai). NRK-Ekko: Vold mot lærere [radioprogram]. Hentet fra <https://radio.nrk.no/serie/ekko/MDSP25010817/31-05-2017#t=1m13s>

Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø - NOA. (2018). Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2018, status og utviklingstrekk. STAMI-rapport [Facts on working environment and health 2018, status and development. Stami-report] (3. utg.). Hentet fra <https://noa.stami.no/tema/psykososialtorganisasjonisk/vold-mobbing-trakkasering/vold/>

NFL-Norges lastebileierforbud. (u.å.). Kollegahjelpen 41544400. Hentet fra <https://lastebil.no/Om-NLF/Kollegahjelpen-415-44-400>

Oslo Tingrett 13. april. (2018). Oslo tingrett. Krav om oppreisning

Politidirektoratet. (2020). PBS I: Politiets beredskapssystem del I Retningslinjer for politiets beredskap. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/pbsi.pdf>

Saers, C. (u.å.). Clemens hjemmeside. Hentet fra <http://clemens.saers.com/>

Skåland, B. (2016a). The experience of student-to-teacher violation: A phenomenological study on Norwegian teachers being violated by students (Doktorgradsavhandling). NTNU-Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Skåland, B. (2016b). Når elever krenker lærere. I T. Krüger, P. E. Leirhaug, D. Wilson & L. T. Grindheim (Red.), Lærerprofesjonalitet i utdanningspraksiser (s. 159–176). Bergen: Fagbokforlaget.

Skåland, B. (2016c). Student-to-teacher violation and the threat to a teacher's self. Teaching & Teacher Education, 59, 309–317. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.06.012>

Skåland, B. (2018). Læreres behov for å bli ivaretatt når elever truer med og bruker vold. Psykologi i kommunen, (6), 17–27.

Skåland, B. & Grydeland, A. (2019, 5. juni). Vold mot lærere - med Børge Skåland [Audio Podcast]. Oslo: OsloMet storbyuniversitetet. Hentet fra <https://ksy.oslomet.no/?s=b%C3%B8rge&lang=nb>

Skåland, B. & Lomsdalen, P. (2020, 7. april). Om vold mot ansatte i skolen [Audio Podcast]. Bergen. Hentet fra <https://lektorlomsdalen.no/2020/04/II-212-borge-skaland-om-vold-mot-laerere/>

Søftestad, S. (2018). Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn. Oslo: Universitetsforl.

Sørbo, K. (2020a). Elev dømt for å ha snikfilma under kjolen til lærer. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/elev-19-domt-for-a-ha-filma-under-kjolen-til-laerar-1.15034176>

Sørbo, K. (2020b). Skuleelev tiltalt for å ha filma under kjolen til lærer. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/skuleelev-tiltalt-for-a-ha-filma-under-kjolen-til-laeraren-1.15029761>

Thorkildsen, I. M. (2015). Du ser det ikke før du tror det: Et kampskrift for barns rettigheter. Bergen: Vigmostad Bjørke.

Udnes, M. (2020). Vold i skolen: Læreres opplevelse av å bli ivaretatt etter å ha blitt utsatt for vold fra elev NTNU, Trondheim.

Utdanningsforbundet Rogaland. (2018). Kartlegging av vold hos lærere i 1-4-klasse i Rogaland / Survey on violence on elementary teachers teaching 1-4 grade students.

Vestreng, T. (2020, 28. April). Opplevde kommunens tilbud om oppreisning som en hån. Dagsavisen, s. 8-9.

Wærø, I., Dahl, Ø. & Kilskar, S. S. (2019). Vold og trusler mot ansatte i skolen - Analyse av proaktiv og reaktiv håndteringsevne i Trondheim kommune og Malvik kommune, 66. Hentet fra <https://www.sintef.no/publikasjoner/publikasjon/?pubid=CRISTin+1742316>

FAGARTIKKEL[VIS FLERE](#)

[Fagfelleverdert](#)

[Studenter om framtidig yrkesfaglærerrolle](#)

[Psykologi i kommunen nr. 1 2021](#)

Av: Else Snoen og Trine Merethe Paulsen

Fagfellevurdert

Hvordan kan naturfagundervisningen tilrettelegges bedre for elever med stort læringspotensial?

Psykologi i kommunen nr. 1 2021

Av: Aase Marit T. Sørum Ramton, Hilde Kværnum og Christine Lindstrøm

Fagessay

Barns rett til å bli hørt

Psykologi i kommunen nr. 1 2021

Av: Siri Lerrand og Beate Heide

[Fagfellevurdert](#)

[Gutter med minoritetsbakgrunn](#)

[Psykologi i kommunen nr. 1 2021](#)

Av: Marie-Lisbet Amundsen og Inger Kjersti Lindvig

[Fagfellevurdert](#)

[Hva fremmer og hemmer bruk av digital teknologi - sett fra læreres perspektiv?](#)

[Psykologi i kommunen nr. 6 2020](#)

AV: Atle Kristensen

[Fagfellevurdert](#)

[Skolens evne til å ivareta krenkede lærere](#)

[Psykologi i kommunen nr. 6 2020](#)

Av: Børge Skåland og Jostein Kleiveland

» Denne nettavisen benytter publiseringsløsningen [NewsFlow](#) utviklet og hostet av **Thin AS**.

» [Personvern og cookies](#)